

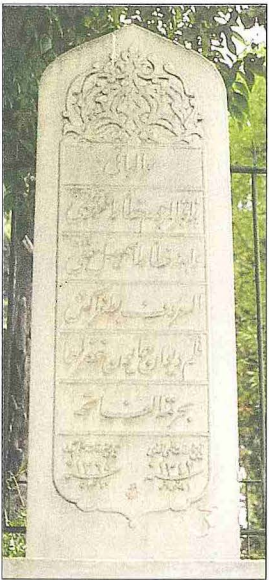
da kaldığından haklı olarak tenkide uğradı. 1945'te hastalığı dolayısıyla akademideki görevinden ayrıldı, bir müddet sonra da vefat etti (19 Temmuz 1946). Mezarı Karacaahmet'in Tunusbağı yolu tarafındaki kabristanda, babasının yanındadır. Mezar kitâbesini celif-ta'likle, vasiyeti üzerine arkadaşı Necmettin Okyay yazmıştır.

Velûd bir sanat hayatı olan Tuğrakeş Hakkı Bey'in çeşitli koleksiyon ve müzelerdeki eserlerinden başka Dîvân-ı Hümayun'dan çıkan ferman, berat ve menşurlarda da yazıları bulunmaktadır. Üsküdar Selimiye, Edirnekapı, Zeynep Sultan, Abdi Çelebi, Şemsi Paşa camilerinin kubbe yazıları ile Lâleli, Afyon, Eskişehir, Bebek, Bakırköy, Kamer Hatun ve Beyoğlu Ağa camilerinde son derece sanatkârane celifleri vardır. Ayrıca Osmanlı devrinde son Kâbe örtüsünün kuşak yazısı, ilk riyâset-i cumhur mührü, Mahmud Şevket Paşa'nın türbe yazıları onun önemli eserleri arasındadır.

İsmail Hakkı Bey aynı zamanda devrinin meşhur gül yetiştiricilerinden biri idi. Sanat hayatının en olgun devrini, eser vereceği yerde ne yazık ki geçim kaygısı yüzünden mahkemelerde bilirkişilikle tüketmeye mecbur kalmıştır.

İsmail Hakkı Bey'le Necmettin Okyay, mütehassısı oldukları farklı sanat şubelerinde daima birbirlerini tamamlarak bir "Eski Türk Sanatları Akademisi"ne âdeta şahıslarıyla bedel olmuşlardır.

Hakkı Bey'in yetiştirdiği hattatlar arasında M. Halim Özyazıcı ve Macit Ayrar Türk hat sanatında isim yapmış kişilerdir.



İsmail Hakkı Altunbezer'in Necmettin Okyay tarafından celif-ta'lik hatla yazılmış mezar taşı

BİBLİYOGRAFYA :

A. Süheyl Ünver, *Hattat ve Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer: Hayatı ve Eserleri*, İstanbul 1955; a.mlf., "İsmail Hakkı Altunbezer (Tuğrakeş İsmail Hakkı Bey), 1869-1946", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II, nr. 67, s. 9-16; a.mlf., "İsmail Hakkı Altunbezer", Süleymaniye Ktp., A. Süheyl Ünver, Dosya nr. 7; İbnülemin, *Son Hattatlar*, s. 98-102; Osman Nuri Ergin, *Türk Maarif Tarihi*, İstanbul 1977, II, 192; M. Uğur Derman, *Türk Hat Sanatının Şâheserleri*, İstanbul 1982, s. 52; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 42; Burhan Toprak — Refik Dinç, "İsmail Hakkı", *Güzel Sanatlar Dergisi*, sy. 4, İstanbul 1942, s. 87-91; TA, II, 744.



M. UĞUR DERMAN

ALTUNCUZÂDE

Fâtih devrinin
(1451-1481)
önümlü hekimisi.

Adına Altunîzâde ve İbn-i Zehebî şekillerinde de rastlanan Altuncuzâde'nin asıl adı, doğum ve ölüm tarihleri bilinmemekte, hayatı hakkında yeterli bilgi vermeyen kaynaklardan ancak kişiliği ve çalışmalarıyla ilgili bazı bilgiler elde edilebilmektedir. eş-Şakâ'îku'n-nu'mâniyye'de Altuncuzâde'ye geniş yer ayıran Taşköprizâde onun haramdan kaçınan temiz ruhlı bir insan, Allah'ın nuruna ve ilâhî bilgiye sahip bir âlim ve pek çok hastayı iyileştirip ölümden kurtaran hâzık bir hekim olduğunu yazmakta, ayrıca şifalı otları çok iyi tanıdığını bildirmektedir. Yine Taşköprizâde'nin kullandığı "nûrânî ihtiyar" ifadesinden onun ileri yaşlarda vefat ettiği anlaşılmaktadır. Bu eserden ve Nefis b. İvâz el-Kirmânî'nin (ö. 841/1438 [?]) *Şerhu Mûcezi'l-Kânûn* adlı eserinin bir yazma nüshasına (Süleymaniye Ktp., Hamidiye, nr. 1027) eklenen bir nottan Altuncuzâde'nin, kendi imal ettiği kalaydan sondalarla idrar tutukluğu nasıl çare bulduğu ayrıntılarıyla öğrenilmektedir. Bu bilgiden, mesane ve idrar yolları rahatsızlıkları için İbn Sînâ tarafından icat edildiği bilinen kalay sondayı Türkiye'de ilk defa Altuncuzâde'nin kullanmış olduğu sonucu çıkarılabilir. Gerek bu durum, gerekse *Risâle-i Hasâtü'l-kilye ve'l-mesâne* (Süleymaniye Ktp., Bağdatlı Vehbi Efendi, nr. 1491) adlı böbrek ve mesane taşları üzerine yazılmış on bölümlü eserin sahibi önümlü hekim Ahî Çelebi'nin (ö. 930/1524) hocası olması, Altuncuzâde'nin üroloji alanında bir ekol kurmuş olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Taşköprizâde, *Şakâ'îk* (nşr. Ahmed Subhi Furat), İstanbul 1985, s. 225-226; Mecdî, *Şakâik Tercümesi*, s. 330-340; Mehmed Şakir, *Terâcim-i Ahvâl-i Meşâhîr-i İslâmiyye*, İÜ Ktp., T, nr. 5040, s. 402; *Osmanlı Müellifleri*, III, 202-203; Adıvar, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s. 52, 53; Arslan Terzioğlu, *Die Hofspitäler und andere Gesundheitseinrichtungen der osmanischen Palastbauten*, München 1979; A. Süheyl Ünver, "XV. Asırda Hekim Altuncuzâde'ye Ait Bir Müşahede", *Türk Tıp Tarihi Arşivi*, V/18, İstanbul 1940, s. 78-80; TA, I, 222.



ARSLAN TERZIOĞLU

ALTUNCUZÂDE TEKKESİ

İstanbul Şehzadebaşı'nda
XVI. yüzyılın ortalarında kurulan
bir Halvetî tekkesi.

Kaynaklarda Altuncuoğlu, Altunî, Altunîzâde, Altuncu, Müştakzâde, Hacı Müştak ve Kudsîzâde gibi değişik isimlerle de anılır. Şehzadebaşı'nda Kemal Paşa Mescidi'nin yanında bulunan tekke, adı geçen mescitte imamlık yapan Halvetî şeyhi Bâlî Efendi (ö. 980/1572-73) tarafından XVI. yüzyılın ortalarında kurulmuştur. Sarhoş lakabıyla tanınan Bâlî Efendi başlangıçta bu mescidi tevhidhane olarak kullanmış, ardından tekkesine müstakil bir tevhidhane ilâve ederek hayatının sonuna kadar burada şeyhlik yapmıştır. Daha sonra, tekkenin postuna oturan Altuncuzâde lakaplı bir şeyh tekkenin bu isimle anılmasına sebep olmuştur.

İlk yapının mimari özellikleri bilinmemektedir. Değişik tarihlerde çeşitli onarımlar geçiren ve hatta yeni baştan inşa edilen tekkenin, Yeniçeri Ocağı'nın kaldırılışı sırasında (1826), çok yakınında bulunan Eski Odalar'la birlikte tahrip edilmiş ve 1826-1834 yılları arasında Halvetî-Şâbânî şeyhi Hacı Müştak Efendi tarafından tekrar yaptırılmış olması kuvvetle muhtemeldir. Bugüne intikal etmiş olan yarı yıkık yapı XX. yüzyılın başlarına ait olup 1902'de Kemal Paşa Mescidi'ni tamir ettiren Hasan Fehmi Paşa'nın eşi Zeyneb Feride Hanım tarafından yaptırıldığı tahmin edilmektedir. Ancak bu binanın, Kemal Paşa mahallesini de tamamen yakan büyük Aksaray yangınında (1911) hasar görmüş ve sonradan tamir edilmiş olması gerekir. Tekkele- rin kapatılmasından (1925) sonra kendi haline terk edilen yapı zamanla harap olmuştur. Halen tevhidhane çöplük, harem-selâmlık kanadının zemin katı da mesken olarak kullanılmaktadır.

Altuncuzâde Tekkesi, mimari programı ve ebadı asgari ölçülerde tutulmuş mütevazı bir zâviyedir. Yan yana inşa edilmiş ve bir duvarla aralarında bağlantı kurulmuş iki kanattan oluşan yapının batıdaki kanadı tek katlı tevhidhaneyi, doğudaki kanadı ise iki katlı harem-selâmlık bölümünü ihtiva eder. Tevhidhane, kareye yakın dikdörtgen planlı ufak bir mekândır ve her yönüyle alelâde bir son devir mescidini andırmaktadır. Duvarları moloz taş ve tuğlayla gelişigüzel örülmüştür ve halen mevcut bulunmayan örtüsünün de kiremitli bir ahşap çatı olduğu anlaşılmaktadır. Doğu yönünden girilen tevhidhanenin tuğla ile örülmüş basık kemerli beş adet penceresi vardır. Batı duvarı tamamen ortadan kalkmış, kuzey duvarı ise kısmen çökmüştür. Mihrap basık kemerlidir ve dışarıya çıkıntı yapmamaktadır. Doğu duvarı boyunca alttaki erkeklere, üstteki kadınlara mahsus iki mahfilin uzandığı, izlerden belli olmaktadır. Ahşap üst katı ortadan kalkmış olan harem-selâmlık binasının zemin kat duvarları, tevhidhane duvarlarında da kullanılan tuğlalarla örülmüştür. Tekkenin iki kanadı arasında, kuzey duvarında basık kemerli geniş bir penceresi bulunan üstü açık küçük bir avlu yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, I, 256; Ayvan-sarâyî, *Hadîkatü'l-cevâmi'*, I, 180; Âsitâne Tekkeleri, s. 9; *Mecmûa-i Cevâmi'*, I, 8-9, nr. 10; Bandırmalizâde, *Mecmûa-i Tekâyâ*, İstanbul 1307, s. 9; *Osmanlı Müellifleri*, I, 182.



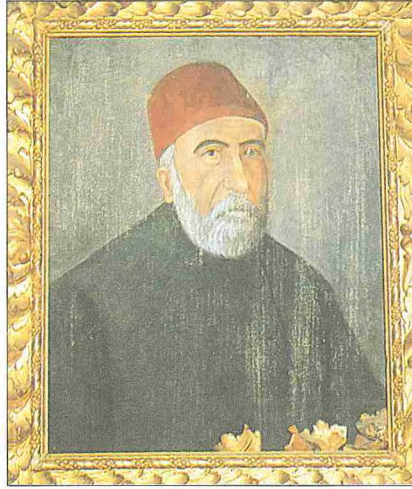
M. BAHÂ TANMAN

ALTUNİZÂDE İSMÂİL ZÜHDÜ PAŞA

(1806-1887)

Abdülmecid ve Abdülaziz dönemlerinde önemli görevler alan bir devlet adamı.

Devrin büyük gemi tüccarlarından olan ve altın varakçılığı yapıp güzel sanatlarla da ilgilenen Altunî Ali Efendi'nin oğludur. Fâtih Kurşunlu Medresesi'ni bitirdikten sonra babasından altın varakçılığı, hattatlık, nakkaşlık ve yapı işlerini öğrendi. 1829'da babasının ölümünden sonra Enderun'a girdi ve aynı zamanda almış dört parça gemiden oluşan ticaret filosunun idaresiyle de meşgul oldu. İki yıl sonra, Enderun'dan mezun olduğu sıralarda inşaatına başlanan Mekteb-i Tıbbiyye (eski Haydarpâşa Lisesi binası) ile Mekteb-i Sultânî'nin (Galatasaray Lisesi)



Altunizade İsmail Zühdü Paşa'nın portresi (Aile koleksiyonu)

bina emniyetine tayin edildi. Daha sonra aynı görevi Dolmabahçe Sarayı, Zeytinburnu Fişek Fabrikası ve Paşabahçe Şişe, Mum ve Kâğıt Fabrikası inşaatlarında da başarıyla yürütmesi üzerine, "ülâ sânisî" rütbesi ile Dâr-ı Şûrâ-yı Askerî âzalığına getirildi. Ayrıca kendisine "mimar ağalığı" unvanı verildi. Ardından sırasıyla Ziraat Meclisi (1858), Nâfia Meclisi (1859) ve Askerî Şûrâ âzalıklarına getirildi. 1876'da I. Meşrutîyet'in ilânında İstanbul mebusu oldu. Bina emini olarak inşaatına nezaret ettiği önemli yapılar arasında, bugün İstanbul Üniversitesi ana binası olan eski Harbiye Nezâreti de bulunmaktadır.

Altunizade İsmail Zühdü Paşa çalışkanlığı, dürüstlüğü ve bilhassa cömertliği ile tanınmış servet sahibi bir devlet adamıdır. Getirildiği görevler onun bu meziyetleriyle yakından ilgilidir. Bugün bilinen hayır işleri arasında, 1865 yılındaki büyük Hoca Paşa yangınında harap olan on altı caminin tamir masraflarını karşılaması, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'nda (93 Harbi) üç taburluk bir gönüllüler alayı kurup askerlerinin bütün ihtiyaçları ile ailelerinin geçimini karşılaması ve savaş sonunda malzemelerin tamamını Tophane'ye hibe etmesi (Altunizade Alayı ad verilen bu birliğin sancağı halen Altunizade Camii'nde muhafaza edilmektedir) ve 1877 yılında Bulgaristan'dan gelen muhacirlere Şehzadebaşı'ndaki konağını verip altı aylık masraflarını üstlenmesi bulunmaktadır. Ayrıca, Rus istilasına karşı Osmanlılar'dan yardım isteyen Kâşgarlılar'a askerî uzmanlar gön-

derildiği sırada, onun da Kâşgar'da bir arazi satın alıp üzerine bir kütüphaneye yaptırdığı bilinmektedir. Halen Üsküdar'da adını taşıyan Altunizade mahallesindeki cami ile külliyesinin bazı binaları ise halka hizmete devam eder durumdadır. Savaş öncesi ve sonrası gösterdiği bu faaliyetlerden dolayı kendisine ikinci rütbeden Âl-i Osmânî nişanı verilmiş ve kâğıt paranın kaldırılması ile ilgili olarak kurulan İlgâ-i Kavâim Komisyonu'nun reisliğine getirilmiştir. Bu görevi sırasında şahsına ait 50.000 altın lira tutarında kâğıt parayı karşılığını almadan hükümete vermiştir.

1880'de vezir rütbesiyle Âyan âzalığına, daha sonra da Muhâcirin Komisyonu reisliğine tayin edildi. Bu görevinde iken 1887'de külliyesinin karşısındaki konağında vefat etti. Mezarı Altunizade Camii'nin hazîresinde, mihrabın önündedir.

BİBLİYOGRAFYA:

BA, Meclis-i Umûmî, Dosya nr. 5; *Sicill-i Osmânî*, IV, 387; Gövsa, *Türk Meşhurları*, s. 41; E. Taşkın Taşcıoğlu, "Altunizade İsmail Zühdü Paşa Hakkında Bir Belge", *Milli Saraylar Sempozyumu Bildiri Özetleri*, İstanbul 1984, s. 33-34; Orhan Erdenen, "Osmanlı Devri Mimarları, Yardımcıları ve Teşkilâtı", *Mimarlık*, sy. 27, İstanbul 1966, s. 15-18.



HAMİT KÜÇÜKBATIR

İsmail Zühdü Paşa'nın Altunizade Camii hazîresindeki mezarı - Üsküdar / İstanbul

